

Лондон. Так відбувся безкровний державний переворот, який отримав назву «Славна революція». Правління Якова II завершилось [2, с. 174-175].

Отже, з 1660 р. в історії Англії починається новий період – період реставрованої монархії. Ця подія була пов'язана з надіями багатьох людей на краще життя, оскільки два попередніх десятиліття довели, що Англія не може існувати без королівської влади. Але жоден з двох монархів не виправдав покладених на нього надій. Кожен з них намагався будь-якими методами розширити свої повноваження, водночас жорстоко розправляючись із опозицією.

Політика, яку проводив Карл II і Яків II неминуче викликала спротив в середині країни. Це було пов'язано з тим що королі намагалися в незмінному вигляді відновити порядки, які існували в Англії в дореволюційні часи. Але зробити це демократичними методами було неможливо. Своєю політикою королі налаштували проти себе широкі верстви населення, що й привело до так званої «славної революції», в результаті якої династія Стюартів була усунута з політичної арени.

ЛІТЕРАТУРА

1. Британия Нового времени. Политическая история: учебное пособие. / Айзенштат М. П. – М.: КДУ, 2007. – 204 с.
2. Всемирная история: В 24 т. Т. 13. Европа в период английской революции / Бадак А. Н. и др. – Мн.: Литература, 1996. – 560 с
3. Кертман Л. Е. География, история и культура Англии: Учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. – М.: Высшая школа, 1979. – 384 с.
4. Новая история стран Европы и Америки: Учеб. для вузов / Кривогуз И. М., Виноградов В. Н. и др.; Под ред. Кривогуза И. М. – 3-е изд. испр. – М.: Дрофа, 2003. – 912 с.
5. Тревельян Дж. М. История Англии от Чосера до королевы Виктории / пер. С. англ. А. А. Крушинской и К. Н. Тарановой. – Смоленск: Русич, 2002. – 624 с.

Семчук О.

Науковий керівник – доц. Федорів І. О.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В ПНР У 1945 – 1955 РР.

Польща була першою жертвою фашистської агресії в роки Другої світової війни і зазнала всіх страждань окупаційного режиму. Внутрішньополітична ситуація в Польщі по закінченні війни була дуже складною. В боротьбі за владу протистояли дві політичні сили, що брали участь в антифашистському русі. Актуальність наукового дослідження полягає у визначенні політичного потенціалу, що створювався на території Польської держави упродовж 45 – 55 рр. ХХ ст., з'ясуванні його впливу на подальший розвиток Польської держави.

Метою дослідження є комплексне й об'єктивне висвітлення суспільно- політичних процесів у Польщі у 1945 – 1955 рр. на основі вивчення та систематизації спеціальної літератури та джерел.

Друга світова війна в Європі закінчилася 8 травня 1945 р. Тотальний характер війни призвів до величезних втрат, які не піддаються докладному обліку [2, с. 543]. За роки війни Польща зазнала великих матеріальних та людських утрат. Загибло 6 млн. чоловік, національне багатство скоротилося на 38 %, майже 2/5 загального промислового потенціалу країни було знищено. В руїнах лежала столиця та багато міст і селищ країни.

За рішенням Ялтинської конференції 1945, а потім і Потсдамської західний кордон Польщі був встановлений по Одрі й Нисі Лужицькій. Одночасно було прийнято рішення про взаємний обмін населенням між Польщею і СРСР (УРСР) [3, с. 315].

У червні 1945 р. шляхом залучення деяких поміркованих представників західної еміграції було утворено Тимчасовий Уряд Національної Єдності, який очолив соціаліст Едвард Осубка-Моравський. У наступні роки в країні розгорнулася гостра політична боротьба за владу. Польська робітничая партія (ППР) і ліві партії Польська соціалістична партія (ППС), Стронніцтво Людове (СЛ) спирались на політичну і військову підтримку СРСР. Опозиція, очолювана Польським Стронніцтвом Людовим (ПСЛ) Станіслава Миколайчика, підтримувалася збройним підпіллям. На південно-східних теренах Польщі діяли загони Української Повстанської Армії. У низці регіонів розгорнулася справжня громадянська війна [2, с. 548]. Польський народний референдум (червень 1946) про нові кордони й устрій післявоєнної Польщі за офіційними даними приніс перемогу табору ППР, який використав його як репетицію перед виборами до Законодавчого сейму. Вибори відбулись 19 січня 1947 р. під значним політичним тиском правлячого табору і за офіційними результатами принесли переваги політичному блоку, очолюваному ППР. Його представники сформували уряд і обрали президентом комуніста Болеслава Берута. Під диктатом Сталіна в 1947 – 1948 рр. було здійснено «чистку» в комуністичному таборі, усунуто і репресовано всіх, хто не поділяв сталінської моделі соціалістичного будівництва (Владислава Гомулку та ін.).

15 грудня 1948 з ППР і ППС створено єдину Польську Об'єднану Робітничу Партію (ПОРП), яка стала слухняним провідником сталінських ідей ще й у Польщі [9, с. 263].

Після ідеологічного повороту 1947 – 1948 рр. у Польщі утворився політичний режим тоталітарного типу з монополюючою владою ПОРП. Узв'язавши на озброєння сталінську модель соціалізму, керівництво правлячої партії намагалось силовими прийомами швидко вирішити всі складні проблеми перетворення суспільства.

Запозичення досвіду ВКП(б) призвело до зникнення внутріпартійної демократії, почалися масові чистки, під час яких члени партії проходили перевірку на лояльність. До 1954 р. з ПОРП було виключено 166 тис. чол. З кожним роком зростала агресивність пропаганди, почалась ідеологізація науки й культури, разом з критикою «гомуківщини» насаджувався культ Сталіна і його «вірного соратника» Берута [5, с. 281].

У той же час посилювалася тенденція до обмеження чи навіть ліквідації непролетарських партій. У листопаді 1949 р. відбулося злиття решток ПСЛ і радикальних людовців з СЛ в Об'єднану селянську партію (ОСП), що висловила згоду з програмою ПОРП. Довіра селян до ОСП в серпні 1950 р. стрімко падала. У її лавах залишилося всього 161 тис. чол. Аналогічні процеси відбувались і в «міських» партіях. З ДП були вигнані особи, незгодні з перетвореннями, що відбувались в країні. Результатом такого «оздоровлення» стало скорочення чисельності партії в 4,5 рази – до 60 тис. осіб (1953 р.), попри те, що в її лави влилася частина членів розпущеного в 1950 р. Строніцтва праці. На розширеному засіданні Головної ради було прийняте рішення, що «Демократична партія йтиме разом з трудящими масами в їхній ході до соціалізму» [10, с. 278].

Зміни в державному ладі й політичній системі країни закріпила Конституція, прийнята Законодавчим сеймом 11 липня 1952 р. Польська Народна Республіка проголошувалась державою народної демократії, де влада належала трудящим міста і села, а політичну основу становили місцеві органи – ради народів та однопалатний сейм – вищий орган влади. Посада президента була замінена колегіальним органом – Державною радою, що обиралась з-поміж депутатів. Їй належало здійснювати законодавчу владу в період між сесіями сейму. Вищим виконавчим органом державної влади стала Рада Міністрів, функції якої чітко не регламентувались [6].

22 жовтня 1952 р. відбулися парламентські вибори на підставі нової Конституції, на яких всі партії і громадські організації виступали в складі створеною в лютому 1951 р. Національного фронту боротьби за мир і шестирічний план. Вибори були безальтернативними: НФ висунув єдиний погоджений список кандидатів, за який проголосувало 99 % виборців. З 425 депутатів 273 були членами ПОРП, 90 – ОСП, 25 – ДП і 37 – безпартійні. Сейм фактично був позбавлений влади, покладеної на нього Основним законом країни. Протягом 1952 – 1955 рр. депутати засідали всього 17 днів, затвердивши 11 законів, тоді як Держрада видала 115 декретів, що мали чинність закону [8, с. 8].

Процес розвитку державної влади йшов по лінії посилення виконавчих органів, централізації і бюрократизації управління, причому структура партійного апарату стала дублювати структуру державного. Відповідно до закону «Про місцеві органи єдиної державної влади» (1950 р.), влада на місцях належала радам народним. До грудня 1954 р. вони не обирались населенням, а делегувались партіями, профспілками та іншими масовими організаціями, а також поповнювались шляхом кооптації.

У ПНР діяв Центральний апарат польської таємної поліції, який налічували тисячі людей, складався з 19 управлінь, діяльність яких пронизувала всі структури суспільства. Найбільш важливим вважалось десяте управління, яке відповідало за ідеологічну і політичну чистоту ПОРП і уряду Польщі. Воно вело досє на кожного члена партії, в тому числі збирало компромат на членів Політбюро ЦК ПОРП [7, с. 124].

Каральні функції виконували також головне управління інформації міністерства оборони і військова прокуратура, очолювана радянськими полковниками Д. Вознесенським і А. Скульбашевським. Наприкінці 1940-х р., за їх активної участі був інспірований процес над групою польських офіцерів генштабу, який став сигналом для масової чистки в армії. Заарештовано кілька десятків офіцерів і генералів, які в роки Другої світової війни боролись в польських збройних силах на Заході або перебували в гітлерівських таборах для військовополонених. 19 з них стратили. Чистка в армії пояснювалась перш за все бажанням Сталіна вирішити проблему командування значними підрозділами Війська Польського, де до 1948 р. провідне місце посідали польські офіцери. В наступні роки їх під різними приводами замінювали радянськими офіцерами, а посаду міністра оборони в листопаді 1949 р. обійняв маршал Радянського Союзу К. Рокосовський, який став також віце-прем'єром і членом Політбюро ЦК ПОРП. Тільки за перші три роки його керівництва чисельність польських збройних сил збільшилася вдвічі – до 500 тис. чол. [5, с. 282–283].

Масові репресії в Польщі посилювались після III пленуму ЦК ПОРП, який відбувся в листопаді 1949 р. і ввійшов до історії як «пленум пильності». На ньому була взята на озброєння сталінська теза про «загострення класової боротьби в ході успішного будівництва соціалізму», що створювало атмосферу страху і виправдовувало існування величезного репресивного апарату. Настанова на «розкриття ворога перш за все у власних лавах» сприяла висуванню обвинувачень в антипартійній і антидержавній діяльності проти багатьох функціонерів партії і багатьох її активістів. У серпні 1951 р. був заарештований і В. Гомулка, якому інкримінували абсурдне обвинувачення «в підготовці державного перевороту з метою недопущення побудови соціалізму в Польщі», а також співробітництво зі «санацією»

і гестапо, прагнення підпорядкувати ППР, КРН і АЛ Лондонському урядові, підтримку Тіто тощо [3, с. 320]. У «справі Гомулки» під арешт потрапили сотні людей, в тому числі чимало організаторів лівого руху Опору і вищих офіцерів З. Клініко, генерали Г. Карпінський, М. Спихальський, М. Жимерський, які обіймали в повоєнній Польщі визначні посади в армії, державі та ПОРП.

Проте «слідство» завершилося повним провалом. Причиною тому була передусім твердість характеру В. Гомулки і більшості його соратників, які не визнали висунутих їм обвинувачень, а також смерть Сталіна і втеча на Захід у грудні 1953 р. заступника начальника 10-го відділення УБ підполковника Й. Святло, який через «Вільну Європу» розкрив порядки, пануючі в Польщі. Викриття схвилювали польську громадськість і викликали збентеження у вищих ешелонах влади. Вперше гостра критика керівництва пролунала на нараді центрального партійного активу 29–30 листопада 1954 р. У грудні 1954 р. було розформоване Міністерство громадської безпеки, а замість нього створили Міністерство внутрішніх справ і Комітет державної безпеки. 13 грудня 1954 р. був звільнений з-під арешту В. Гомулка, хоча політичні обвинувачення проти нього залишалися в силі. В 1954 – 1955 рр. за інерцією ще було проведено кілька гучних політичних процесів. Масові репресії в Польщі не набули такого всеохоплюючого характеру, як в Угорщині чи Чехословаччині, але й тут за політичними мотивами було заарештовано 150 тис. чол., з яких 1200 чол. були розстріляні [4].

Отже, Формально в Польщі була багатопартійна система, але в її політичному житті домінувала ПОРП, яка копіювала досвід КППС, зокрема запровадила систему репресій. У 1952 р. було ухвалено Конституцію Польської Народної Республіки (ПНР), ліквідовано інститут президентства і створено колективний орган керівництва – Державну раду. У червні 1956 р. у зв'язку з погіршенням економічного становища у Познані розпочалися антиурядові заворушення, які були жорстоко придушені владою. Однак нове керівництво ПОРП на чолі з В. Гомулкою змушене було піти на поступки: розпустити колгоспи, провести реабілітацію невинно засуджених, покращити відносини з католицькою церквою. Але вже на початку 60-х рр. ХХ ст. ці відносини значно погіршилися. Конфліктна ситуація склалася і в стосунках між владою та частиною творчої інтелігенції, яка виражала невдоволення обмеженнями демократії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасим О. Греко-католицька церква в Польщі післявоєнної доби // Пам'ять століть. – 2006. – № 5. – С. 200–209.
2. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. – 752 с.
3. История Польши с древнейших времен до наших дней / под. ред.: Анны Сухени-Грабовской и Эугениуша Цезары Круля. – Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. – 380 с.
4. История южных и западных славян: В 2 т.: Учебник. Т. 2: Новейшее время / Под ред. Г. Ф. Матвеева, З. С. Ненашевой. – М.: Изд-во МГУ, 1998. – 272 с.
5. Історія західних та південних слов'ян ХХ ст. Навчальний посібник під редакцією канд. істор. наук доц. Є. П. Пугача / Харків, 1998. – 464 с.
6. Краткая история Польши. – М.: Наука, 1993. – 528 с.
7. Маєвський М. Спецслужби Польської Народної Республіки проти осередків зарубіжних українських організацій / М. Маєвський // Український історичний журнал. – 2012. – № 3. – С. 122–135.
8. Польская Народная Республика. Конституция, Регламент, Сойм, закон о народных сонетах. – Warszawa: Wydawnictwo prawnicze, 1959. – 125 с.
9. Хрестоматия по истории южных и западных славян: учеб. пособие для вузов. В 3 т. – Т. 3. Новейшая история / Отв. ред. Д. Б. Мельцер, Г. И. Чернявский. – Минск: Университетское, 1991. – 413 с.
10. Яровий В. І. Історія західних і південних слов'ян у ХХ ст.: курс лекцій: навчальний посібник. – К.: – Либідь, 1996. – 416 с.

Безпалько Б.

Науковий керівник – проф. Москалюк М. М.

ГАЙДАМАЦЬКИЙ РУХ КІНЦЯ XVII СТ: ПРОБЛЕМИ ІНТЕРПРИТАЦІЇ І ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ

Внаслідок загострення соціально-економічних і релігійних відносин у XVIII ст. на західноукраїнських землях і в Київському, Волинському та Подільському воєводствах виник рух який отримав назву гайдамачина. Здавалося б не повинно виникнути ніяких проблем в усвідомленні цього явища. Ми знаємо про відчайдушну й криваву боротьбу «народних месників» з польським гнітом. Тому, логічно було б припустити, що оцінка сучасних істориків з польського боку здебільшого є негативною, а з українського ж навпаки – позитивною. Будь який історичний факт повинен бути висвітлений об'єктивно. Проте, нашарування політичних та національних ідеологем спотворюють історичне минуле, що у свою чергу ускладнює інтерпретацію тих чи інших подій. Подібна ситуація виникає під час з'ясування основних питань щодо гайдамацького руху кінця XVII ст.